CZU: 323:81`27:070(478)"19" https://doi.org/10.59295/lrr2024.01

Limba română *versus* limba moldovenească în societatea civilă și politică. Dezbateri reflectate în presa din Republica Moldova

Sorin ȘIPOȘ
UNIVERSITATEA DIN ORADEA
0000-0002-4002-5136

Igor ȘAROV
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
0009-0008-5349-2332

Ion EREMIA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
0000-0002-2007-9233

The polemic of Romanian *versus* Moldavian Language reflected in Civil and Political Society. Debates reflected in written mass-media of the Republic of Moldova. The linguistic problem was one of the main problems which was presented in political programs of the nationalist movements from the post- soviet states. The aim of the programs was gaining official status of national language for their nations. During the last years of the Moldavian Soviet Socialist Republic, the struggle got harder because the Russian language speakers, especially their officials, were insisting for the name of Moldavian language. This idea that the Moldovan language is a different language from the Romanian one was promoted during the soviet era. In the soviet era, this problem was discussed by researchers, who did great efforts to prove the existence of a supposed Moldavian language. People were taught in schools and all educational levels that there is only one language spoken in Moldavian Soviet Socialist Republic and that is Moldavian. In the 80's of the XX-th century, this linguistic consideration became an important political speech, which became an important political argument. In such a way, it meant a Pro-Russian or Pro-Occidentalism position for the country. By analyzing the information from Moldavian press about the 80's of XX-th century, historians confirmed that there was a mass which supported the idea of a Moldavian language and another one which thought correctly about their native language-Romanian. If the last category used scientific proofs, like historical and linguistic, the first category used a gross, offensive and intolerant vocabulary. They purposefully faked historical and linguistic sources. Even more, they wanted to create a negative image about Romania and its nation. The affirmation that the researchers from the soviet era used the phrase - Moldavian language, and their evidence about this language is not a real argument. The investigators adjusted their scientific works for a totalitarian regime, therefore one must not use the phrase 'Moldavian language' of soviet researchers as a scientific argument.

This system of government acted in the base of a principle – divide et impera and wanted to create a Moldavian nation and a Moldavian language. This nation should be different from the Romanian one. Therefore, they wanted to stop separatist movements of Moldova from Russia and territorial disputes with Romania. The analysis of all published materials from that period of time show that ones of the most dedicated protectors of Moldavian language and Moldavian identity were people like 'internationalist Moldavians'. They were involved into Communist Party or in other Centre-left political parties, into different cultural or scientific associations where the majority of people didn't know this language. This is why after Parliament approved a historical decision, on the 16th of March, 2023, M. Zakharova, speaker for the Ministry of Foreign Affairs of Russian Federation, expressed an authentic care for the Moldavian language.

Keywords: Romanian language, "Moldovan language", Romanian nation, „internationalist Moldovans", the press from the Republic of Moldova.

Introducere

Problema limbii s-a aflat în centrul programelor mișcărilor naționale din fostele republici sovietice. Istoricul armeano-american Ronald Grigor Suny subliniază modul în care lupta pentru independență din 1988-1999 a republicilor sovietice a fost centrată în jurul limbii, folosind în calitate de exemple Lituania, Estonia și Georgia[1]. Cercetătorul rus Andrei Shcherbak oferă o perspectivă mai nuanțată asupra problemei. El subliniază că limitarea drepturilor naționalităților în Imperiul Țarist târziu și apariția panslavismului ca ideologie au marcat punctul de plecare pentru o problemă națională din ce în ce mai tensionată în ceea ce a devenit atunci Uniunea Sovietică[2]. În ciuda sloganului inițial al bolșevicilor de „autodeterminare națională"[3], naționalismul rus și procesul său subsidiar de rusificare au început în cadrul politicii de naționalitate a lui Stalin odată cu introducerea limbii ruse ca limbă obligatorie în toate școlile începând cu anul 1938[4]. În timp ce epoca post-stalinistă s-a rupt cu această formă de naționalism, sub Hrușciov a urmat un proces de „asimilare în ritm lent", prin politici precum creșterea numărului școlilor cu predare în limba rusă ca limbă principală de predare. Cu toate acestea, procesul simultan de „nativizare" a oferit mai multă autonomie elitelor naționale locale. Politicile de rusificare și asimilare au fost întâmpinate cu o rezistență tot mai mare, declanșând nemulțumiri și chiar proteste în masă în republici precum Țările Baltice, Georgia și Ucraina[5].

Idea de bază aici este că aceste mișcări naționale s-au dezvoltat cu ajutorul instituțiilor etnice care au fost înființate în republicile respective. În acest sens, Shcherbak evidențiază de la Dmitry Gorenburg[6] distincția între naționalismul politic (separatism) și naționalismul cultural. În timp ce primul se referă la urmărirea

---

1 R. Suny. Incomplete Revolution - National Movements and the Collapse of the Soviet Empire. În: *New Left review.* Vol. 189, 1991, p. 115.

2 A. Shcherbak. Nationalism in the USSR: a Historical and Comparative Perspective. În: *SSRN Electronic Journal* [Preprint]. 2013, p. 9. Available at: https://doi.org/10.2139/ssrn.2366789. p. 9.

3 *Ibidem*, p.10.

4 *Ibidem*, pp. 13, 26.

5 *Ibidem*, p. 15.

6 D. Gorenburg. Nationalism for Massses: Popular Support for Nationalism in Russia's Ethnic Republics. În: *Studii Europa-Asia.* Vol. 53, №1, 2001, pp. 73-104; Dmitri P. Gorenburg. *Minority Ethnic Mobilization in the Russian Federation*. New York: Cambridge University Press. 2003.

dreptului unui popor la autodeterminare, cel de-al doilea implică „sprijinirea unei limbi și culturi oficiale titulare, extinderea predării acesteia în școli", pe scurt, „instituții etnice". Conform teoriei lui Gorenburg, așa cum a rezumat Shcherbak, instituțiile etnice dau naștere „unei clase educate de intelectuali naționali (intelligentsia) care devine o forță motrice pentru mobilizare". Rolul ei este esențial ca creatori și distribuitori ai culturii naționale prin alte mijloace, mass-media și presă[7]. În același timp, în cadrul procesului de rusificare, mai ales în epoca nativizării, care a acordat mai multă autonomie diferitor naționalități, asigurând, în același timp, discret asimilarea, regimul sovietic „a construit identități etnice și a format elite locale"[8].

Potrivit lingvistului și autorului eston Mart Rannut, rusificarea se referă la „politicile etnice și lingvistice oficiale și ascunse care au fost implementate de autoritățile ruse în timpul Imperiului Țarist și al Uniunii Sovietice și continuă să fie implementate de Federația Rusă contemporană"[9]. Aceasta dovedește diversitatea acestui proces, precum și extinderea lui temporală.

Pe o linie paralelă de raționament, Michael Walzer definește societatea civilă ca „spațiul asocierii umane neconstrânse și, de asemenea, setul de rețele relaționale – formate de dragul familiei, credinței, intereselor și ideologiei – care umplu acest spațiu"[10]. Plasând acest concept într-un context post-revoluționar al Europei de Est și Centrale, el îl descrie ca un spațiu în care disidența s-a transformat în dorința de a reconstrui rețelele care fuseseră erodate de autoritarism, și anume „uniuni, biserici, partide politice și mișcări, cooperative, cartiere, școli de gândire, societăți pentru a promova sau preveni cutare și cutare"[11].

Societatea civilă însă nu există în vid – interacțiunile sale cu sfera individuală și politica sunt demne de remarcat. Un mediator esențial al acestor interacțiuni este presa. Aceasta datează de la valul de urbanizare din întreaga Europă în secolul al XIX-lea, care a dus la apariția culturii de masă și a ziarului. Această evoluție a modificat profund structura sferei publice, iar presa a devenit un actor fundamental în formarea opiniei publice, cunoștințelor și discuțiilor[12]. În același timp, presa s-a dovedit, de asemenea, că joacă un rol esențial în nașterea diferitor forme de identități colective, inclusiv identitatea națională[13]. Afirmând acest lucru, privim presa nu doar ca pe un mediator, ci ca pe o parte a structurii societății civile.

Toate aceste puncte converg în argumentul principal al acestei lucrări. În societatea civilă, supusă politizării atât de către mișcările culturale naționaliste,

---

7 A. Shcherbak. Nationalism in the USSR: a Historical and Comparative Perspective. În: *SSRN Electronic Journal* [Preprint]. 2013, pp. 5-6. Available at: https://doi.org/10.2139/ssrn.2366789. (accesat 10 iunie 2024)

8 *Ibidem*, p. 16.

9 M. Rannut. Russification in the soviet and post-soviet era. În: C.A. Chapelle (ed.) *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. 1 st edn. Wiley, 2020, p. 1. Available at: https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal1031.pub2.

10 M. Walzer. (ed.) *Toward a global civil society*. Berghahn Books. 2022, p. 7. Available at: https://doi.org/10.1515/9781782381600.

11 *Ibidem*, pp. 7-8.

12 C. Calhoun. Civil Society and the Public Sphere. În: Edwards, M. (ed.) *The Oxford Handbook of Civil Society*. Oxford Handbooks. Edn. online: Oxford Academic, 2012, pp. 316-317. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195398571.013.0025.

13 P. Schlesinger. Media, the political order and national identity. În: *Media, Culture & Society*, 13(3), 1991, pp. 302-304. Available at: https://doi.org/10.1177/016344391013003002.

cât și de rusificare, considerăm rolul presei ca fiind esențial. Studiul nostru de caz, Republica Moldova (RM), este un exemplu grăitor al modului în care presa a modelat identitatea națională. În timpul erei sovietice au fost create diverse stereotipuri etnice și lingvistice. Unul este faptul că moldovenii sunt o națiune diferită de națiunea română și vorbesc „limba moldovenească", considerată apropiată, dar diferită de limba română. Asemenea presupuneri au devenit adânc înrădăcinate în memoria individuală și colectivă. Klaus Bochman a făcut o analiză științifică a limbii române și „moldovenești"[14]. Acest tip de interferență în identitatea națională și lingvistică nu era nou – au fost făcute încercări de către autoritățile sovietice de a diferenția limbile turce în cea mai mare măsură posibilă, pentru a descuraja unitatea lingvistică și solidaritatea transnațională care ar putea submina Uniunea, ca parte a unui amplu proces de rusificare[15]. Procesele de democratizare care au început în Uniunea Sovietică în 1985 au redus presiunea autorităţilor sovietice asupra formării conştiinţei naţionale. Vechile stereotipuri au început să fie înlăturate, iar un rol important în acest proces l-a jucat presa periodică. Noi viziuni asupra istoriei naționale și lingvistice au fost aduse, în primul rând, în paginile presei periodice. În special pentru presa din RM a fost faptul că la sfârșitul anilor 1980 - începutul anilor 1990 au apărut noi ziare care au difuzat intens aceste noi concepte de-a lungul istoriei. Unele dintre publicațiile vechi s-au alăturat proceselor de democratizare și au răspândit intens noi cunoștințe. Altele au publicat diverse materiale în funcție de schimbările politice în curs. Alături de acestea au apărut și periodice care au propagat cu insistență vechile stereotipuri etnice și lingvistice.

Metodologie

Dezbaterea asupra numelui limbii române a depășit granițele științei, devenind o problemă politică între adepții apropierii de Federația Rusă și cei care promovează integrarea în Uniunea Europeană și apropierea cu România.

Lucrarea lui Jeffrey Alexander privind societatea civilă pune în lumină de ce presa este crucială pentru această dezbatere și marchează punctul de plecare al analizei noastre. În cartea sa, Alexander definește societatea civilă ca o „sferă civilă" mai largă, și anume o „lume a valorilor și instituțiilor care generează capacitatea de critică socială și de integrare democratică în același timp". El consideră sfera civilă ca „scena competitivă a conflictului partizan", încadrându-se în contextul mai larg al opiniei publice[16]. Esențiale pentru modelarea acestuia sunt „instituțiile sale de comunicare", formate parțial din presă. Linia lui de raționament justifică importanța presei pentru societatea civilă. Nu numai că înregistrează informații, dar ajută și la structurarea și reconstrucția întâmplărilor zilnice ale societății[17]. În cele din urmă, Alexander explică modul în care sfera civilă este spațiul „delimitat de «sfere necivile», de lumi precum statul, economia, religia, familia și comunita-

[14] K. Bochmann. *Cum sunt trăite și percepute limbile. Despre istoria limbilor ca istorie socială*. Volum coordonat de Sabine Krause, Alina Tofan și Mariana Dumbravă, Chișinău, Editura Cartier, 2020, pp. 49-72.

[15] J. Ornstein. Soviet Language Policy: Theory and Practice. În: *The Slavic and East European Journal*, 3(1), 1959, p.7. Available at: https://doi.org/10.2307/305536 (accesat 13 mai 2024).

[16] J.C. Alexander. Introduction. În: *The Civil Sphere*. New York: Oxford Academic, 2006, p.4.

[17] *Ibidem,* p. 5.

tea", care „interferează adesea cu construcția solidarității mai largi, care este condiția *sine qua non* a vieții civile"[18]. Acest punct este deosebit de important, deoarece construiește bazele examinării noastre asupra modului în care presa nu este doar o formatoare a opiniei publice, ci și supusă forțelor strategice ale actorilor politici pentru a accesa această opinie colectivă.

Presa este deci o sursă istorică foarte importantă și complexă. Există mai multe tipuri de presă, în ceea ce privește modul în care a influențat problema în discuție. Există, în primul rând, presa oficială, care, prin materialul publicat, reprezintă poziția oficială a statului. Apoi este presa care reprezintă partidele, uniunea scriitorilor, mișcările social-politice etc. Toate acestea au urmărit anumite obiective cu scopul ultim de a influența cititorul, în primul rând politic. Din acest motiv, ea reflectă realitatea actuală în timp ce caută să-și atingă obiectivele. Ei se străduiesc să influențeze conștiința și comportamentul cetățenilor, indiferent de etnie. Într-o astfel de situație, examinarea materialelor de presă periodice cu privire la problema cercetată necesită o atenție deosebită și o abordare critică a materialelor analitice și a surselor istorice publicate și interpretate de diverși autori. Aceasta deoarece aceste explicații conțin adesea concluzii formulate în perioada sovietică, când sintagma „limba română" avea consecințe nedorite pentru utilizatorii săi.

Pentru o imagine de ansamblu corectă a denumirii limbii vorbite în Republica Moldova, am analizat cum se numea limba înainte ca această provincie să fie ocupată de Imperiul Țarist și apoi de Uniunea Sovietică. În plus, analiza noastră s-a concentrat pe principalele documente care au fost adoptate de Parlamentul Republicii Moldova pe tema limbii oficiale, pe ideile și argumentele *pro* și *contra* publicate în presa vremii, precum și pe inițiativele partidelor politice aflate la guvernare.

În analiza noastră asupra limbii vorbite în Republica Moldova, ne-am concentrat pe articolele publicate în mai multe ziare, pe dezbaterile mai multor asociații civice filo-românești și filo-moldovenești, dar și pe opiniile exprimate de lingviști și istorici. În spatele tuturor acestor dezbateri reflectate în presa moldovenească și al punctelor de vedere ale experților s-au aflat însă partidele politice din Republica Moldova.

În același timp, limbajul discursului, polemicile și argumentele nu au fost de neglijat. În unele publicații, limbajul se abate de la normele academice și de etica științifică. În prezenta publicație, ne-am străduit să evităm astfel de exemple, dar acestea au fost luate în considerare în procesul de cercetare. Discursul non-academic reflectă, printre altele, nivelul de pregătire și competența științifică a autorilor, vizând în primul rând un cititor slab pregătit, care nu bănuia rolul sistemului represiv sovietic în politica lingvistică a statului. Acest cititor a fost ținta unor argumente pragmatice, socio-economice, referitoare la starea materială a cetățenilor. Cauza principală a situației economice de la acea vreme a fost considerată a se afla în revendicările legitime de a avea limba română ca limbă de stat.

După cum explică Jeffrey Alexander, despachetarea construcțiilor discursive inerente comunicatelor de presă este importantă pentru înțelegerea rolului pre-

[18] *Ibidem*, p. 7.

sei în societate. Potrivit lui, jurnaliştii aleg atât evenimentele care să fie aduse în atenţia publicului din numeroasele evenimente zilnice, cât şi modalităţile în care descriu „cine, ce, unde și de ce" al fiecărui eveniment – adică, persoanele implicate, actele lor, motivele pentru care au acționat într-un anumit mod și consecințele acțiunilor lor asupra societății[19].

Prin urmare, analiza discursivă a articolelor din ziare va pune în lumină modul în care presa, în cazul nostru, a contribuit la modelarea opiniei publice și la structurarea societății în general. Analiza Critică a Discursului ACD (*Critical Discourse Analysis* - CDA) ne ajută să îndeplinim această sarcină. Această metodă interpretativă depășește termenii lingvistici și explorează „forțele ideologice și politice care modelează anumite forme de discurs" subiacente. Prin urmare, prin deconstruirea discursului media, căutăm să descoperim aceste elemente liniștite ascunse în spatele „ideilor de bun simț care pot trece neobservate de publicul larg" și, la rândul lor, modul în care acestea influențează opinia publică și judecățile etice asupra problemelor publice[20].

În discuția noastră despre problematica lingvistică în Republica Moldova, extindem această abordare ACD a discursului de presă la evaluări ale modului în care acesta a contribuit la formarea nu numai a opiniei publice, ci și a identității naționale.

Ipoteza

Ipoteza de lucru este că societatea civilă din Republica Moldova a fost foarte politizată pe problema limbii și rămâne divizată: majoritatea recunosc existența unei singure limbi, limba română. În același timp, vorbitorii de limbă rusă și unii moldoveni continuă să răspândească conceptul de „limba moldovenească". Ei sunt susținuți de forțe externe, în primul rând de Federația Rusă și de societatea de limbă rusă, și nu numai. Această stare de lucruri necesită eforturi considerabile pentru a aduce în concordanță opinia publică asupra chestiunii lingvistice excesiv politizate, consecință a unei politici imperiale promovate de multă vreme de Imperiul Rus și Uniunea Sovietică.

Originea conceptului de „limbă moldovenească"

Sintagma „limba moldovenească" se regăsește în cronicile Moldovei încă din anii 1640[21], expresie folosită și ulterior pentru a desemna limba locuitorilor autohtoni până prin anul 1840[22]. Paralel cu această sintagmă, pentru desemnarea limbii vorbite de băștinași se folosea și sintagma *limba română* sau *limba românească*, cunos-

[19] J. C. Alexander. Communication Institutions: Public Opinion, Mass Media, Polls, Associations. În: *The Civil Sphere. New York: Oxford Academic*, 2006, pp. 81-82.

[20] A.F. Alyahya. Critical Discourse Analysis of Newspaper Articles Declaring the Outbreak of War in Ukraine: The Washington Post vs. The Moscow Times. În: *International Journal of Society, Culture & Language (IJSCL)*, 2023, p. 49.

[21] Gr. Ureche. *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P.P. Panaitescu. București: Editura de Stat pentru Literatură și artă, 1958, p. 61

[22] Vasile Arvinte. *Român, românesc, România*. Studiu filologic. Ediția a III-a, definitivă. Iași: Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 73.

cută și sub forma „limba rumânească” în tipăriturile din Transilvania începând cu anii ’60 ai secolului al XVI-lea[23].

Tot din anii ’40 ai secolului al XVII-lea cărturarii din Țara Moldovei folosesc în scrierile lor și sintagma *limba română*. La 1643 la tipografia din Iași era tipărită *Carte românească de învăţătură dumenecele preste an şi la praznice împărăteşti şi la svănți mari* a mitropolitului Varlaam, cu două predoslovii în care adresarea este făcută „către toată seminţia românească”, „pentru toată seminţia românească pretutindere ce se află pravoslavnici într-această limbă» și se arată că se face „acest dar limbii româneşti”, cartea fiind tipărită „pre limba românească”[24].

În cea de-a doua tipăritură, *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasile voievodul și domnul Țării Moldovei di în multe scripturi tălmăcită di în limba ilenească pre limba românească*(1646), Eustratie, fost mare logofăt, făcea precizarea că a „scos aceaste pravile” și le-a tradus „den scrisoare grecească pre limbă românească ca să poată înțeleage toți”[25].

Mitropolitul Varlaam mai tipărea și un *Raspuns împotriva catehismului calvinesc* (1645), adresat credincioșilor „drept-măritori și adevărați fii ai sfintei noastre biserici apostolice, iubiți creștini și cu noi de un neam român”[26]. Varlaam menționa că în Ardeal a fost tipărită „o mică cărțulie”, „pre limba românească”, „în limba noastră românească”[27], ține el să precizeze, carte care „a ajuns și la noi, la românii din Țara Moldovei și din Țara Românească”[28].

Un alt înalt prelat din Moldova, mitropolitul Dosoftei, în *Dumnezeiasca Liturghie* tipărită la Iași în anul 1679 indica clar că este pentru prima dată „tipărită rumâneşte”[29]. Liturghierul este adresat la „toată semenția românească” pravoslavnică, este un „dar limbii rumânești”, cartea este „scoasă pre limbă rumânească”[30].

Numeroase surse narative istorice din segmentul cronologic indicat, atestă fără putință de tăgadă, că nu numai cărturarii timpului, ci și locuitorii Țării Moldovei foloseau ambele sintagme pentru desemnarea limbii în care ei vorbeau. Unul din capitolele lucrării *Cronica polonă* a lui Miron Costin se numea *Despre moldovenească sau rumânească*, semn ce el punea semnul egalității între acești doi termeni,

---

23 *Texte românești din secolul al XVI-lea*. Coordonator Ion Gheție, București: Editura Academiei Române, 1982, pp. 555-571.

24 *Carte românească de învăţătură dumenecile preste an şi la praznice împărăteştii și la sv[i]nți mari / cu zisa şi cheltuiala a lui Vasile Voivodul şi domnul Ţarai Mol[dovei] di[n] multe / scripturi tălmăcită din limba slovenească pre limba Romeniască / de Varlaam Mitropolitul / de Ţara Moldovei / în tiparul domnesc*. Iaşi : [S.n.], 1643), p. 2.

25 *Carte românească de învățătură*. 1646. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961, p. 88. În pofida acestor afirmații destul de clare, un autor de la Moscova scrie că acest cod de legi se numea *Уложение* și a fost tipărit în „limba moldovenească”, grafie chirilică (Е.Н. Трикоз. «Уложение» Василия Лупу 1646 г.: на перекрестке правовых культур. *Русин*, 2018, том 51, Выпуск 1, сс. 115, 119, 123. Autoarea ne mai explică că «Уложение în moldovenește e Pravila lui Vasile Lupu (c.119). Cu toate că dânsa a dat și denumirea exactă a cărții, *Carte românească*, folosește sintagma „limba moldovenească”, nu limba românească, așa cum este în original (c. 119).

26 Varlaam. *Opere. Răspunsul împotriva Catismusului calvinesc*. Ediție critcă, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu. București: Editura Minerva, 1984, p. 185.

27 Varlaam. Opere. Răspunsul împotriva Catismusului calvinesc. Ediție critcă, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, Editura Minerva, 1984, p. 186.

28 *Ibidem*, p. 190.

29 Dosoftei. *Dumnezeiasca Liturgie*. Ediție critică de N.A. Ursu. Iași: 1980, p. 3.

30 Ibidem, p. 5.

aceasta era limba „acestui popor”[31]. Pentru cronicar, neamul „moldovenescu și muntenescu” este unul singur și este cunoscut „cu acest nume, români și până astăzi”[32]. Mai mult chiar, cronicarul Miron Costin afirma că acum „iară nu întrebăm: ştii moldoveneşte?, ce ştii româneşte?, adecă râmleneşte, puţin nu zicem: „scis romanice?” pre limba latinească”[33].

De asemenea, din *Letopisețul* lui Miron Costin noi aflăm că vornicul de Țara de Jos, Bucioc, traducea cuvintele domnului Gaspar vodă, care „știia limba sârbească, în limba română, „pre rumânie”[34]. Dar, pentru desemnarea limbii vorbite de români, Miron Costin folosea și termenul *românііа* (ромынийя)[35]. Cu alte cuvinte, termenul ***românia***, aplicat asupra limbii vorbite în Țara Moldovei era cunoscut, cel puțin, din secolul al XVII-lea.

Unul dintre cei mai mari cărturari de la începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir, în lucrarea sa fundamentală *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* (1717), scria despre un singur popor, despre un singur neam, a romano-moldo-vlahilor[36], iar atunci când amintește de „părinții neamului moldovenesc”[37], nicidecum nu îi contrapune neamului romano-moldo-vlahilor, neamul „moldovenilor și muntenilor” este unul singur[38], neamul românilor, „precum noi singuri și astădzi români ne dzicem”[39], încheia cărturarul gândul său. D. Cantemir subliniază și fosta unitate politică a acestui neam, anterior țara lor numindu-se „Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenească și Ardeal”[40], locuitorii „astăzi sînt moldovenii, muntenii și ardelenii”[41], care este „neamul nostru al românilor”[42], iar aceste țări sunt Țări Românești[43].

În secolul fanariot, au fost folosite ambele expresii, limba română și „limba moldovenească”. Domnul Moldovei Constantin Mavrocordat, într-o scrisoare din 30 noiembrie 1742, îl avertizează pe marele căpitan al Sorocii să nu-i scrie în limba greacă, ci să-i scrie în limba română[44]. În ceea ce privește locuitorii, C. Mavrocordat nu avea nicio îndoială – sunt români[45]. În 1744, în tipografia Episcopiei Rădăuților, se tipărește *Catavasierul*, „tălmăcit pre limba rumânească”[46]. Hrisovul

---

31 Miron Costin. *Opere*. Chișinău: Literatura Artistică, 1989, p. 221 (în grafie chirilică).
32 *Ibidem*, p. 291.
33 Ibidem, p. 320.
34 M. Costin. *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1972, p. 101 (în grafie chirilică).
35 Miron Costin. *Opere*. Chișinău: Literatura Artistică, 1989, p. 317 (în grafie chirilică).
36 Dimitrie Cantemir. *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*. Vol. I. București: Editura Minerva, 1999, p.19.
37 *Ibidem*, p. 17.
38 Ibidem, p. 105.
39 *Ibidem*, p. 270.
40 *Ibidem*, p. 43.
41 *Ibidem*, p. 69.
42 *Ibidem*, pp. 94, 138.
43 *Ibidem*, p. 167.
44 *Condica lui Constantin Mavrocordat*. Ediție cu introducere, note, indici și glosar alcătuită de Corneliu Istrati. Volumul III. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, p. 40.
45 *Ibidem*, volumul II, p. 627.
46 Vasile I. Schipor. *Iacov Putneanul (1719–1778) și contribuția sa la modernizarea societății din veacul [...] cu multă plângere în carea trait*, p. 58 (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/57_74_Iacov%20Putneanul%20%281719%E2%80%931778%29%20si%20contributia%20sa%20la%20modernizarea%20societatii%20din%20%E2%80%9EVeacul%20%5B...%5D%20cu%20multa%20plangere%E2%80%9D%20in%20care%20a%20trait.pdf) (accesat 25.12. 2023).

lui Grigore Ghica din 25 decembrie 1747 pentru școli prevedea înființarea școlilor slavone și românești și a cerut să se găsească profesori, care să învețe copiii „și slavona și română”[47].

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus (1812) sintagmele *limba românească* și „limba moldovenească” au conviețuit pașnic. La tipografia mitropoliei deschisă la Chișinău au fost tipărite cărți traduse în „limba românească din cea slavinească”, dar și cărți traduse „în limba moldovenească”[48]. În anul 1819, la Petersburg a fost tipărită *Biblia*, cu indicația că a a fost tipărită în limba română, după tipărittura de la Blaj din anul 1795[49], dar oficialitățile imperiale rusești afirmau că a fost tipărită în „limba moldovenească”.

Intelectualitatea basarabeană de la sfârșitul secolului al XIX-lea, care activa în capitala Imperiului Rus era conștientă de apartenența la națiunea română. Unul dintre ei, Polihronie Sârcu, originar din s. Strășeni (Basarabia), în adresarea din 29 noiembrie 1884 către un reprezentant al *Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*, îl informa că este român, predă limba și literatura română la Universitatea din Petersburg, trimitea două lucrări ale sale pentru biblioteca *Societății* și își exprima regretul că nu sunt scrise în limba română[50].

Așadar, sintagmele „limba moldovenească” și *limba română* conviețuiau pașnic, cei care utilizau aceste sintagme nu vedeau două limbi diferite. Abia după unirea din 1859 țarismul a văzut pericolul real pentru dominația sa în Basarabia și treptat se începe inocularea ideii că limba vorbită de băștinașii din stânga și din dreapta Prutului sunt două limbi diferite. Teoria respectivă capătă o nouă amploare în perioada sovietică, când au fost depuse eforturi considerabile pentru a „demonstra” că există două limbi diferite, „limba moldovenească” și limba română.

Societatea civilă și conceptul de *limbă română* – „limbă moldovenească” la sfârșitul anilor '80-începutul anilor '90 a secolului al XX-lea

Moștenirea sovietică a conceptului de „limbă moldovenească”, înrădăcinată adânc în conștiința românilor moldoveni din RSS Moldovenească, a constituit și mai constituie o piatră de încercare pentru o parte din locuitorii RM. Procesele democratice începute în 1985 au permis savanților să revină la adevăratele valori și să spună fără teama de a fi supuși represiilor, despre adevărata identitate lingvistică și etnică a băștinașilor. Articolul lui V. Mândâcanu publicat în aprilie 1988 puncta limpede că limba română „este unicul termen generic pentru denumirea graiurilor muntenesc,

[47] *Așezământ pentru școli al lui Grigore Ghica al II-lea*. Iași: 1747 https://tiparituriromanesti.wordpress.com/2012/11/13/asezamant-pentru-scoli-al-lui-grigore-ghica-al-ii-lea-iasi-1747/ (accesat 25.12. 2023).

[48] Николае Фуштей. Издательская деятельность митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони. În: Codrul Cosminului, XIX, 2013, nr. 1, pp. 32-38.

[49] Iacob Niculina, Ioan Chindriș. *Biblia lui Victor Smigelschi – cea dintâi versiune exegetică a textului biblic în cultura românească*: *240 de ani de la moartea marelui arhiereu și luptător national Ioan Inochentie Micu-Klein. 1768-2008*. Volum coordonat de Ioan Chindriș și Ciplrian Ghișa. Oradea: Editura Episcop Vasile Aftenie, 2009, p. 273; N. Fuștei. 180 de ani ai Bibliei de la Petersburg. În: *Curierul Ortodox*, nr. 16 (95), 1999, pp. 1, 6; Николае Фуштей. *Издательская деятельность митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони*, p. 43.

[50] Teodor Balan. *Documente Bucovinene*. Vol. VIII-IX. Ediție îngrijită de prof. univ., dr. Ioan Caproșu. Iași: Editura TAIDA, 2006, p.113.

transilvănean și moldovenesc”[51]. Urma *Scrisoarea celor 66,* care solicita recunoașterea identității „limbii moldovenești” și limbii române, revenirea la grafia latină[52]. Aceleași concluzii erau formulate în articolul lui Ion Buga – așa-numita „limbă moldovenească”, afirma autorul, în realitate este limba română, redată cu alfabet chirilic[53].

Sfârșitul anului 1988 a fost dominat de dorința românilor din RSSM de a obține „limba moldovenească” în calitate de limbă de stat. Redactorul-șef adjunct al gazetei *Moldova Socialistă* menționa că în ultimele luni ale anului 1988 au fost primite 300 de scrisori de la locuitorii republicii, în care solicitau conferirea „limbii moldovenești statutul de limbă de stat”, recunoașterea identității lingvistice moldo-române și revenirea la grafia latină[54].

La începutul anului 1989 era publicată *Rezoluția plenarei Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Molodova*, care solicita consfințirea în Constituție „a limbii materne a moldovenilor ca limbă de stat”[55], dar și *Hotărârea Comisiei interdepartamentale pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești* ca „limba moldovenească” să fie decretată limbă de stat[56]. Evident, folosirea sintagmei „limba moldovenească” era o reminiscență tristă a trecutului. Specialiștii înțelegeau foarte bine esența lucrurilor și explicau că ideea existenței a două limbi literare, adică „moldovenească” și română, este „absurdă și absolut nemotivată din punct de vedere științific”[57], iar „identitatea lingvistică moldo-română este o realitate obiectivă”[58]. Drept consecință, pe 31 august 1989 limba română („moldovenească”) a fost decretată limbă de stat, în baza grafiei latine, ceea ce a înăsprit și mai mult situația, reflectată pe larg în presa din republică, mai ales în legătură cu discuțiile în jurul noii Constituții a RM. Limba română trebuia apărată de atacurile moldoveniștilor și pe 27 august 1990, cu toate că în legislația lingvistică era scris *limba moldovenească*, a fost celebrată pentru prima dată *Limba noastră cea română*.

Pe 27 august 1991 Parlamentul a votat Declarația de independență, conform căreia, limba română a fost confirmată ca limbă de stat. Cu toate acestea, sintagma „limba moldovenească” nu dispare. Unul dintre autorii din acel timp, menționând ziua de 31 august 1989, preciza că spune „limba moldovenească doar din respect față de Lege”, trecerea la sintagma *limba română* „e acceptată cu mari dificultăți ... fiind interpretată nu sub aspect științific, ci sub unul politic”[59].

Limba noastră cea română era sărbătorită în localitățile din republică, cu toate că în legea din 31 august 1989 era scris *limba moldovenească*, se sărbătorea *limba*

---

51 Valentin Mândâcanu. Veșmântul ființei noastre. În: *Nistru*, nr.4, 1988, p. 131.

52 Viorel Pâslaru. „Scrisoarea celor 66” și contribuția filologilor la democratizarea RSS Moldovenești. În*: Filologia modernă: realizări și perspective în context european Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”: 65 de ani de la fondare*. Chișinău: Pro Libra, 2022, pp. 350-360.

53 Ion Buga. O limbă maternă – un alfabet. În: *Învățământul public*, 19 Octombrie 1989.

54 Dezbaterile pe marginea rapoartelor prezentate la ședința Comisiei Interdepartamentale (28 decembrie 1988). În: *Limba și literatura moldovenească*, nr.2, 1989, p. 41.

55 Rezoluția plenarei Comitetului de conducere al US din Molodova din 16 noiembrie și 23 decembrie 1988. În: *Literatura și Arta*, 1 ianuarie 1989.

56 Hotărârea Comisiei interdepartamentale pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești. În: *Literatura și Arta*, 5 ianuarie 1989.

57 S. Berejan. Cu privire la statutul lingvistic și social al limbii moldovenești (Raportul Secției II a Comisiei Intterdepartamentale). În: *Limba și literatura moldovenească*, nr.2, 1989, p. 19.

58 *Ibidem*, p. 23.

59 Grigore Dohotaru. Noi și limba noastră. În: *Glasul Națiunii*, 29 august 1991.

română[60]. În apărarea limbii române s-a pronunțat și *Liga democrat-creștină a femeilor din Moldova*[61].

Discuțiile în jurul sintagmelor *limba română* și „limba moldovenească" sunt reluate cu o intensitate maximă după publicarea pe 19 martie 1993 a proiectului Constituției RM. *Declarația Uniunii scriitorilor din Moldova* afirma fără echivoc că „limba moldovenească" este o născocire a regimului totalitar comunist, „nimeni nu recunoaște existența unei fictive limbi moldovenești"[62].

Mai mulți ooameni de știință s-au pronunțat pentru oficializarea limbii române. Anatol Ciobanu amintea de cerința majorității societății: Constituția RM în curs de definitivare să consfințească etnonimul de *români* și glotonimul *limba română*[63]. Participanții la un Colocviu internațional (39 savanți din Germania, Italia, România, Austria, Elveția, Franța, Rusia, Finlanda) au semnat pe 2 aprilie 1993 un *Apel* în care recomandau ca glotonimul *limba română* să fie oficializat[64], solicitare făcută și de *Asociația oamenilor de Știință, Cultură și Artă* și *Congresul intelectualității din Moldova*[65]. În discuțiile referitoare la sintagmele *limba română* și „limba moldovenească" se includ și cadrele didactice din învățământul preuniversitar care susțin că limba de stat a RM este limba română[66].

Victoria agrarienilor la alegerile din februarie 1994 a dus la obținerea controlului asupra ziarului guvernamental *Moldova Suverană*, ceea ce a deschis calea moldoveniștilor în paginile acestui ziar, unde promovau glotonimul „limba moldovenească"[67].

Pe 29 iulie 1994 majoritatea agrariană a Parlamentului votează Constituția cu formula „limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească funcționând pe baza grafiei latine", ceea ce a stârnit un val de nemulțumire, reflectat pe larg în presa periodică[68], se exprima indignarea față de glotonimul „limba moldovenească" inclus în Constituție[69]. Diferiți autori își exprimau dezacordul cu glotonimul „limba moldovenească", acuzând majoritatea parlamentară că este orbită de „patimi politice în lupta lor cu opoziția", că a sfidat limba română[70].

---

60 Ion Gonța. Icoana preacurată a cuvântului românesc. În: *Glasul Națiunii*, 5 septembrie 1991.

61 Declarația Ligii democrati-creștine a femeilor din Moldova. În. *Glasul Națiunii*, Octombrie 1991

62 Declarația Uniunii scriitorilor din Moldova. În: *Moldova Suverană*, 18 martie 1993.

63 Anatol Ciobanu. Din nou „limba moldovenească". În: *Moldova Suverană*, 1 aprilie 1993.

64 Apelul oamenilor de știință care au participat la Colocviul internațional Român: Tipologie, Clasificare, Caracteristici. În: *Moldova Suverană*, 1 mai1993.

65 Avizul conferinței științifice de la 24 mai privind proiectul noii Constituții a Republicii Moldova. În: *Literatura și Arta*, 27 mai 1993.

66 Declarația pedagogilor de limbă și literatură română din raionul Anenii Noi. În: *Literatura și Arta*, 27 mai 1993.

67 V. Stati. Quo vadis ? Încotro. În: *Moldova Suverană*, 4 aprilie 1995.

68 Declarația Consiliului Uniunii scriitorilor din Moldova. În: *Glasul Națiunii*, iulie 1994; Declarația Consiliului Societății Limba noastră cea română. În: *Glasul Națiunii*, iulie 1994; Protestul Consiliului Societății Limba noastră cea română. În: *Glasul Națiunii*, iulie 1994.

69 Declarația Institutului de Istorie și teorie literară al AȘM. În: *Glasul Națiunii*, august 1994; Rezoluția Conferinței Limba și istoria românilor: adevăr și realitate. În: *Glasul Națiunii*, august 1994; Apelul Societății Limba noastră cea română, Asociației istoricilor din Republica Moldova, Ligii pedagogilor din Republica Moldova. În: *Glasul Națiunii*, august 1994; Apelul Consiliului Uniunii scriitorilor din Moldova. În: *Glasul Națiunii*, August 1994.

70 M. Cosniceanu. „Limba moldovenească" și stilul administrativ-legislativ. În: *Glasul Națiunii*, august 1994; V. Angheluță. Limba „moldovenească", rezultatul unor patimi politice.În: *Glasul Națiunii*, august 1994; Răspuns la Apelul Parlamentului Republicii Moldova către Academie. În: *Glasul Națiunii*, august 1994.

Declarația Consiliului Uniunii scriitorilor din Moldova publicată în octombrie 1994 afirma că moldovenii sunt „parte din națiunea română", vorbesc limba română, nu recunosc glotonimul „limba moldovenească" și vor refuza să li se includă operele în manuale, în cazul în care ministerul ar reboteza manualele din Limba (literatura) română în „Limba (literatura) moldovenească"[71].

Societatea civilă în procesul de soluționare a „conflictului lingvistic" din Republica Moldova la etapa actuală (1994-2024)

După includerea sintagmei „limba moldovenească" în Constituție, moldoveniștii s-au apucat cu ardoare să apere această aberație. În ianuarie 1995 ziarul *Moldovanul* publica o *Scrisoare la redacție* semnată de 15 persoane, în care conducerea țării era acuzată de trădare a idealurilor „poporului moldovenesc", de nerespectarea Constituției, fiindcă zilnic colaboratorii radioului și televiziunii încalcă Constituția, derutează poporul prin folosirea noțiunilor *școli românești, țară românească, limbă română*[72].

Pe de altă parte, pe 20 ianuarie 1995 a avut loc o ședință comună a reprezentanților (cca 400 persoane) din 32 de instituții de învățământ, care s-a pronunțat împotriva presiunii exercitate de organele puterii de stat în vederea revenirii la denumirile false ale limbii și istoriei ca discipline de studiu și solicitau oprirea imediată a acțiunilor calomnioase față de elevi, cadre didactice, oameni de știință, instituirea unui moratoriu cu privire la folosirea glotonimului „limba moldovenească", menținerea în sistemul educațional a glotonimului limba română[73].

La rândul lor, adepții glotonimului *limba română* explicau cu răbdare că limba „nu poate fi numită moldovenească, pentru că limba literară «moldovenească» nu există"[74].

Greva studenților din primăvara anului 1995 a reușit să schimbe opinia președintelui M. Snegur și pe 27 aprilie 1995 el a propus Parlamentului modificarea articolului 13 din Constituție, ca să se indice că limba de stat a RM este limba română. În această situație, parlamentarii agrarieni susținuți de socialiști și interfrontiști, au înaintat un proiect de hotărâre privitor la desfășurarea referendumului republican, considerând că înlocuirea glotonimului „limba moldovenească" cu glotonimul *limba romană*, poate fi făcută numai în urma votului întregului popor[75]. Unele persoane din republică au acceptat ideea cu privire la referendum[76], altele l-au respins[77].

Ziarul moldovenist *Moldovanul* recurgea la diferite șiretlicuri, menite să influențeze locuitorii republicii. În acest scop, pe 12 august 1995, ziarul publica două studii ale lingvistului Silviu Berejan, unul din anul 1974 și altul din anul 1995 și

---

71 Declarație a Consiliului Uniunii scriitorilor din Moldova. În: *Glasul Națiunii*, octombrie 1994.
72 Unire moldoveni. În: *Moldovanul*, ianuarie 1995.
73 În apărarea limbii și istoriei naționale. În: *Glasul Națiunii*, februarie 1995.
74 S. Berejan. De ce limba exemplară din uzul official al Republicii Moldova nu poate fi numită moldovenească?. În: *Moldova Suverană*, 29 iulie 1995.
75 Gh. Vodă. Despre aberație. În: *Glasul Națiunii*, iunie 1995.
76 E. Ciobanu. Numai prin referendum poate fi legiferată denumirea limbii. În: *Moldovanul*, 30 iunie 1995.
77 T. Rotaru. Cui îi trebuie referendumul? În: *Glasul Națiunii*, iulie 1995.

formula întrebarea: Când era obiectiv academicianul Silviu Berejan: în 1974, când lupta împotriva falsificatorilor burgheji ai limbii moldovenești, ori în 1995, când afirmă că limbă literară moldovenească nu există?[78]. Asemenea soi de întrebări erau adresate publicului nepregătit, aparent parcă erau logice, în realitate – nu, fiindcă ziarul nu explica cititorului că s-au schimbat condițiile politice, a fost înlăturat regimul comunist, în timpul căruia recunoașterea limbii moldovenești drept limbă română era pedepsită.

Pe 20-21 iulie 1995, la inițiativa conducerii Parlamentului și sub auspiciile AȘM, cu participarea savantilor din RM, Rusia și Ucraina, în legislativul țării a fost organizată conferința *Limba română este numele corect al limbii noastre,* cu publicarea ulterioară materialelor[79]. *Rezoluția* Conferinței solicita modificarea articolelor 13 și 118 din Constituție, fixarea denumirii corecte a limbii – limba română și respingea ideea referendumului în problema limbii[80].

Pentru a-și justifica opiniile eronate, moldoveniștii apelau la Constituția votată de agrarieni. *Glasul Moldovei*, săptămânal al mișcării *Pro Moldova* (apare din anul 1996), publica scrisoarea a șapte persoane din raionul Ungheni, adresată directorului școlii din sat, șefului Secției raionale de învățământ și ministrului învățământului RM, în care solicitau ca copiii să studieze „limba moldovenească", după cum prevede Constituția[81].

O trăsătură caracteristică a presei moldoveniste din RM era falsificarea opiniilor autorilor români, falsificarea surselor istorice, iar atunci când erau atenționați la aceasta, îi acuzau pe oponenții lor în ignoranță[82]. Moldoveniștii îi acuzau pe savanții din Chișinău că sunt „un instrument docil într-un joc politic străin", că „limba este moldovenească" și că pentru soluționarea crizei e necesară „recunoașterea limbii ruse ca a doua limbă maternă a majorității moldovenilor ... învestirea ei cu statutul de a doua limbă de stat și de limbă de comunicare interetnică"[83].

Pe 20 ianuarie 1998 *Glasul Moldovei* publica adresarea unui grup de moldoveni, prin care guvernarea era acuzată de încălcarea Constituției, se declara că „limba română a provenit din cea moldovenească" și „frații noștri adevărați sunt slavii". Adresarea chema la proteste împotriva cursului de românizare, boicotarea lecțiilor de istorie a românilor, de limba și literatura română etc[84].

Pentru atragerea cititorilor vorbitori de limbă rusă, *Glasul Moldovei* publica și materiale în limba rusă. Pe 24 februarie 1998 ziarul publica o *Scrisoare* în limba rusă în care „reformatorii" erau acuzați că „ne-au făcut ... români, au luat moldovenilor limba moldovenească, ne strică în școlile primare copiii cu limba și gramatica română"[85].

---

78 *Moldovanul*, 12 august 1995.
79 *Limba Română*, nr. 4, 1995.
80 I. Ciocanu. Oportunitatea și (în) utilitatea unei conferințe. În: *Glasul Națiunii*, iulie 1995; Din Rezoluția Conferinței științifice. În: *Glasul Națiunii*, iulie 1995; Declarația Comitetuliui de organizare a Conferinței științifice „Limba română este numele correct al limbii noastre". În: *Glasul Națiunii,* august 1995.
81 *Glasul Moldovei*, 25 august 1996.
82 *Glasul Moldovei*, 19 noiembrie 1996.
83 A. Dziubinschi. Să ocrotim valorile strămoșești. În: *Glasul Moldovei*, 26 noiembrie 1996.
84 Să opunem rezistență obscurantismului și trădării. În: *Glasul Moldovei*, 20 ianuarie 1998.
85 *Glasul Moldovei*, 24 februarie 1998.

Moldoveniștii au format și diferite asociații, printre care și *Asociația savanților din Moldova în numele lui N. Milescu-Spătaru*. Pe 16 iunie 1998 *Glasul Moldovei* pubica o cerere, în limba rusă, ceea ce atestă că majoritatea membrilor *Asociației* respective erau vorbitori de limbă rusă, în care exprimau nemulțumirea față de limba română[86]. Ziarul publica *Concepția politicii naționale* propusă de comuniști, care cerea includerea în programele de învățământ a cursurilor Limba și Literatura Moldovenească, în locul cursurilor predate Limba și Literatura română[87]. Tot în limba rusă, ziarul publica un material cu titlul *Un stat fără „cârmă și pânze"?* semnat *Un grup de* ***moldoveni internaționaliști***, care declarau că scopul lor este „oprirea procesului de românizare" și „deromânizarea". Ei cereau acordarea statutului de minoritate națională cetățenilor RM, care se consideră români, introducerea limbii ruse ca a doua limbă de stat, posibila reîntoarcere la grafia chirilică, boicotarea predării disciplinelor românești în instituțiile de învățământ și se adresau vorbitorilor de limbă rusă „să nu numească limba noastră de stat moldovenească, limbă română". Ei fac aluzie directă și la niște drepturi istorice ale slavilor și descendenților lor[88]. Acești „moldoveni internaționaliști" erau partidul comuniștilor și partenerii din Alianța forțelor de centru-stânga[89].

Moldoveniștii se pronunțau și împotriva sărbătorii *Limba noastră cea română*[90], acuzau reprezentanții minorităților naționale, care, „dorind să placă superiorilor... numesc limba de stat limbă română, încălcând fără scrupule Constituția Moldovei"[91]. Unul dintre apărătorii „limbii moldovenești" declara că limba moldovenească a existat întotdeauna[92], din anul 1859 moldovenii au fost lipsiți de limba maternă, glotonimul „limba moldovenească" a fost dat anatemei, „moldovenii erau vădit superiori valahilor (muntenilor) aproape în toate domeniile de activitate"[93].

Moldoveniștii au pledat pentru alegerea lui Petru Lucinschi în funcția de președinte a RM, mizând pe aceea că acesta le va satisface poftele „moldoveniste". Nu a fost să fie însă și ei se năpustesc furios asupra lui, căutând, într-o manieră departe de a fi academică, să-i demonstreze că denumirea limbii părinților săi este „limba moldovenească"[94]. P. Lucinschi a fost declarat „promotor al *rromânismului*" care s-a încadrat în realizarea unui program național al unui stat străin[95]. Consiliul Republican coordonator al mișcării „Pro Moldova" se declara îngrijorat că varfurile conducătoare ale RM declară că limba de stat este limba română (D.Diacov),

---

86 Заявление. Республика Молдова в опасности ! Остановить нашествие румынизма. În: *Glasul Moldovei*, 16 iunie 1998.

87 Concepția politicii naționale. În: *Glasul Moldovei*, 16 iunie 1998.

88 Государство без «руля и ветрил»? În: *Glasul Moldovei*, 15 septembrie 1998.

89 Виктор Андрущчак. Молдова – государство без руля и без ветрил? În: *Glasul Moldovei*, 23 februarie 1999.

90 В. Буков. Желаем изучать язык отражающий название Молдовы! În: *Glasul Moldovei*, 6 octombrie 1998.

91 Mihail Costachi. Maimuțăreală. În: *Glasul Moldovei*, 6 octombrie 1998.

92 T. Chifiac. Falsificarea istoriei cu gust „ales", românesc sau Capul face – capul va trage. În: *Glasul Moldovei*, 6 octombrie 1998.

93 T. Chifiac. Despre vechimea limbilor moldovenească și română. În: *Glasul Moldovei*, 27 aprilie 1999.

94 V. Stati. Likbez pentru P. Lucinschi și sfetnici săi fluxiști. Pentru limba noastră moldovenească. În: *Glasul Moldovei*, 15 iunie 1999.

95 V. Stati. Likbez pentru P. Lucinschi și sfetnici săi fluxiști. Pentru limba noastră moldovenească. În: *Glasul Moldovei*, 15 iunie 1999.

iar prim-ministrul I. Sturza a înaintat Parlamentului inițiativa cu privire la modificarea art. 13, si solicită adepților și simpatizanților miscării să oprească prin toate metodele legale această invazie a românismului[96]. Continuă acuzările la adresa conducătorilor RM că promovează politica României[97].

În legătură cu această poziție a unor lideri politici, moldoveniștii mobilizează toate forțele. Unul dintre ei scria că este demonstrat că „limba moldovenească" e mai romană decât limba italiană, cere oprirea românizării țării și amenința că va fi „declanșată imediat o nesupunere civică", „părinții vor bloca școlile și nu-și vor da copiii pe mâinile necinstite ale celor care și-au păstrat în genă semințele românieі"[98]. Continuă să fie criticate persoanele de etnie rusă, care susțin că limba este română[99].

Pe 28 octombrie 2000 a avut loc ședința sfatului coordonator al mișcării „Pro-Moldova" la care s-a menționat că partidele de dreapta arborează stindardul unionismului și al românizării, ignorează glotonimul „limba moldovenească", editează ziare pe al cărei antet se specifică *publicație în limba română*[100]. Sunt criticați adepții limbii române, inclusiv poetul Grigore Vieru, pentru că acesta neagă existența „poporului moldovenesc" și a „limbii moldovenești"[101].

Pentru a demonstra cititorilor săi existența „limbii moldovenești", ziarul *Glasul Moldovei* republica la rubrica *Mari savanți străini despre limba moldovenească* un articol al lingvistului din URSS R.G. Piotrovski[102]. Dar în anul 1951 R. Piotrovski nu era savant străin, era și el cetățean sovietic, așa ca și toți locuitorii RSSM. Articolul lui R. Piotrovski a fost publicat inițial în limba rusă (1951) cu titlul *Elemente slave în limba română*[103]. Sintagma „limba moldovenească" utilizată în câteva rânduri semnifica *graiul moldovenesc* al limbii române[104]. Chișinăul a manifestat un interes deosebit față de acest articol și diriguitorii de aici au luat decizia să-l publice, dar sub un titlu modificat. Însă ei au modificat nu numai titlul, dar și sintagma *limba română*: în articolul publicat în Leningrad R. Piotrovski scria că „*în limba română se deosebesc două feluri de palatalizări*"[105], iar în studiul publicat la Chișinău s-a scris că „*în limba moldovenească se deosebesc două feluri de palatalizări*"[106]. R. Piotrovski a scris despre sistemul fonetic al *limbii române*[107], iar în studiul publicat la Chișinău s-a scris despre „sistema fonetică a *limbii moldovenești*"[108]. Redacția ziarului *Glasul*

---

96 Declarația Mișcării Patriotice „Pro Moldova". În: *Glasul Moldovei,* 14 septembrie 1999.

97 V. Stati. Conducătorii Statului Moldovenesc promovează politica Statului Român. În: *Glasul Moldovei,* 22 august 2000.

98 T. Chifiac. Despre vechimea limbilor moldovenească și română. În: *Glasul Moldovei,* 21 septembrie 1999.

99 Борис Антосяк. Конституция … для народа?! În: *Glasul Moldovei,* 30 mai 2000.

100 *Glasul Moldovei,* 31 octombrie 2000.

101 V. Stati. Ură băloasă. În: *Glasul Moldovei,* 3 octombrie 2000; Iu. Țurcanu. Politica nu se face cu limba. Clarificări. În: *Glasul Moldovei,* 8 februarie 2001.

102 R.G. Piotrovski, Limba moldovenească și legăturile sdlavo-moldovenești în epoca vacurilor de mijloc timpurii. În: *Glasul Moldovei,* 12 aprilie 2001.

103 Р.Г. Пиотровский, Славянские элементы в румынском языке. В: *Вестник Ленинградского Университета*, № 1, 1951.

104 Ibidem, p.144.

105 *Ibidem*.

106 R. Piotrovski. Limba moldovenească și legăturile slavo-moldovenești în epoca veacurilor de mijloc-timpurii. În: *Octombrie,* 1951, 6, p. 87. (în grafie chirilică).

107 Р.Г. Пиотровский. *Славянские элементы в румынском языке*, с. 146.

108 P. Piotrovskii. *Limba moldovenească și legăturile slavo-moldovenești,* p. 87.

Moldovei fie că nu a cunoscut aceste „modificări" ale studiului lui R. Piotrovski, fie că intenționat a prezentat falsul în calitate de argument științific.

În vara anului 2008 în discuția referitoare la problema limba română *versus* „limba moldovenească" se implica ziaristul Viorel Mihail. El declara că „limba română din Muntenia şi Ardeal se numea valahă", iar „limba română din Moldova se numea moldovenească". În continuare, el afirmă că „la denumirea ei de astăzi s-a ajuns în urma unei înţelegeri", fără să spună cine cu cine și când s-au înțeles. „Denumirea de *limba română*, considera el, e o convenţionalitate" și nu conține „absolut niciun gram de adevăr ştiinţific", „fiecare o numește cum vrea"[109].

În lunile martie și septembrie 2013 un grup de deputaţi au depus la Curtea Constituțională (CC) sesizările privind interpretarea dispoziţiilor art. 13 alin. (1) din Constituţie în coraport cu Preambulul Constituţiei şi Declaraţia de Independenţă a RM. Pe 5 decembrie 2013 CC a stabilit că „în cazul existenţei unor divergenţe între textul Declaraţiei de Independenţă şi textul Constituţiei, textul constituţional primar al Declaraţiei de Independenţă prevalează". Deoarece textul Declarației de Independență confirmă că limba oficială a RM este limba română, această prevedere prevalează asupra textului Constituției unde este scris că limba de stat a RM este „limba molodvenească". Era un motiv de satisfacție pentru adepții sintagmei corecte a denumirii limbii – limba română[110].

Dar confruntarea lingvistică nu se încheie. În august și septembrie 2016 ziarul *Moldova Suverană* publica două articole în care iarăși se revenea la problema „limbii moldovenești" în calitate de limbă oficială a RM, recurgându-se la falsuri grave și declarându-se că prin actul țarist din 29 aprilie 1818 „limba moldovenească a devenit limbă oficială a Basarabiei", iar în anii 1818-1850 limba moldovenească a devenit limbă oficială a instituțiilor din Basarabia[111].

Pe 31 octombrie 2017 CC a avizat pozitiv un proiect de modificare a art.13 din Constituția RM referitor la limba de stat[112], ce prevedea înlocuirea sintagmei „limba moldovenească" cu *limba română* și a fost avizat pozitiv de trei Comisii parlamentare[113] și de Cabinetul de miniștri[114].

În atare situație, moldoveniștii se năpustesc iarăși cu critica asupra celor ce susțin sintagma *limba română*, declarând că sunt două limbi naționale: moldovenească și românească[115] și invocând argumente false că „etnonimul moldovan/moldoveni se documentează scris din 1359/1360"[116]. Dar afirmația este falsă,

---

109 V. Mihail. Dacă limba românilor se numea valahă, de ce limba moldovenilor trebuia să se numească română? Noi contribuții la denumirea științifică a limbii. În: Săptămâna, 4 iulie 2008.

110 Vorbim oficial românește. Limba oficială a Republicii Moldova este limba română. Curtea Constituțională a decis că Declarația de independență Prevalează asupra Constituției. În: *Jurnal de Chișinău*, 6 decembrie 2013; Limba română este limba integrării europene a Republicii Moldova. În: *Jurnal de Chișinău*, 13 decembrie 2013.

111 V. Stati. Limba moldovenească – limbă oficială. În: *Moldova Suverană*, 7 septembrie 2016; V. Stati. Imnele limbii moldovenești. În: *Moldova Suverană*, 10 august 2016.

112 D. Nicu. Articolul 13 și depășirea unei rușini naționale. În: *Timpul*, 3 noiembrie 2017.

113 Trei comisii parlamentare au votat pentru Limba Română în Constituție. În: *Timpul*, 17 noiembrie 2017; Limba română poate deveni, în sfârșit, limbă de stat. Schimbarea art.13 din Constituție a fost aprobată de prima comisie parlamentară. În: *Timpul*, 10 noiembrie 2017.

114 Limba română se apropie tot mai mult de Constituția RM. În: *Timpul*, 15 decembrie 2017.

115 V. Stati. „Izvoarele vorbesc moldovenește!". Licbez pentru toromaci. În: *Moldova Suverană*, 29 decembrie 2017.

116 V. Stati. Împoncișare: moldoveniști – romîniști. În: *Moldova Suverană*, 24 noiembrie, 2017.

fiindcă actul din 20 martie 1360 amintește *terre nostre Moldauane* (*țării noastre a Moldovei*)[117].

Problema a fost rezolvată în primăvara anului 2023. În urma examinării proiectului de lege prezentat de un grup de deputați, pe 16 martie 2023 parlamentul a adoptat legea Nr. LP52/2023, prin care „cuvintele „limba moldovenească", la orice formă gramaticală, se substituie cu cuvintele „limba română" la forma gramaticală corespunzătoare; cuvintele „limba de stat", „limba oficială" și „limba maternă", la orice formă gramaticală, în cazul în care se are în vedere limba de stat a Republicii Moldova, se substituie cu cuvintele „limba română" la forma gramaticală corespunzătoare"[118].

Decizia parlamentului a trezit nemulțumirea vădită atât a moldovenișilor locali, cât și a Moscovei. Maria Zaharova, reprezentantul oficial al Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse, se prezintă aprigă apărătoare a „limbii moldovenești", a „națiunii moldovenești", a statului moldovenesc[119]. Dânsa consideră că, „conform logicii istorice, limba română trebuie să o numim limbă moldovenească, dar nu invers", fiindcă limba moldovenească este vechea limbă a moldovenilor și se amintește în secolul al XVI-lea[120], iar limba română în acel timp încă nu era, era limba veche românească, care, mai corect ar fi să fie numită limba valahă[121]. Limba română, conform M. Zaharova, s-a format abia spre sfârșitul secolului al XVIII-lea[122]. În opinia „experților" din Federația Rusă, în urma acestei modificări, consecințele negative pentru RM ar fi că Chișinăul ridică o problemă teritorială: cui aparține Basarabia și teritoriile din stânga Nistrului, că va dispărea autoidentificarea moldovenească a locuitorilor Moldovei[123], se subminează independența Moldovei, fiindcă organele puterii de stat distrug Moldova[124].

Concluzii

Susținătorii existenței „limbii moldovenești" în Republica Moldova sunt în general străini (în special ruși) sau români care au fost educați în timpul regimului comunist

---

117 *Documenta Romaniae Historica. D. Relații între Țările Române*. Volumul I (1222-1456). Volum întocmit de acad. Ștefan Pascu, Constantin Cihodaru, Konrad G. Gundisch, Damaschin Mioc, Viorica Perivan. București: Editura Academiei Române, 1977, p. 76.

118 *Monitorul Oficial*, 24.03.2023, nr. 97-99, art. 150.

119 *«В языкознании знаете вы толк». Мария Захарова и Первый канал обвинили власти Молдавии в намерении заменить родной язык румынским* https://theins.ru/antifake/259872 (accesat 30.12. 2023)

120 *Захарова прокомментировала переименование госязыка Молдавии в румынский* https://iz.ru/1485187/2023-03-18/zakharova-prokommentirovala-pereimenovanie-gosiazyka-moldavii-v-rumynskii (accesat 30.12. 2023)

121 *Захарова: по исторической логике румынский язык следует назвать молдавским, а не наоборот* https://dzen.ru/a/ZBW45qrZFBokh-y3 (accesat 30.12. 2023); *Урок истории молдавского и румынского языков от Марии Захаровой* https://moldanalytics.info/politics/urok-istorii-moldavskogo-i-rumynskogo-yazykov-ot-marii-zaharovoj/ (accesat 30.12. 2023); *Захарова уличила МИД Румынии в незнании истории: «Называйте румынский язык молдавским»* https://www.5-tv.ru/news/424496/zaharova-ulicila-mid-rumynii-vneznanii-istorii-nazyvajte-rumynskij-azyk-moldavskim/ (accesat 30.12. 2023)

122 *Захарова: следуя исторической логике, стоит называть румынский язык молдавским* https://www.gazeta.ru/politics/news/2023/03/18/19999189.shtml (accesat 30.12. 2023)

123 *Захарова прокомментировала отказ Кишинева от молдавского языка* https://ria.ru/20230318/moldaviya-1858807408.html (accesat 30.12. 2023)

124 *Захарова уличила МИД Румынии в незнании истории: «Называйте румынский язык молдавским»* https://www.5-tv.ru/news/424496/zaharova-ulicila-mid-rumynii-vneznanii-istorii-nazyvajte-rumynskij-azyk-moldavskim/ (accesat 30.12. 2023)

și au învățat la școală că există o „limbă moldovenească" diferită de limba română. Această parte a populației Republicii Moldova a votat în cele mai multe cazuri pentru partide care au promovat o politică îngustă și anti-occidentală. Prin urmare, analiza sau istoria limbii s-a mutat din laboratoarele savanților în discursul politic, devenind un argument politic în ceea ce înseamnă poziționare pro-rusă sau pro-occidentală.

Examinarea materialelor publicate în presa din Republica Moldova în perioada de la sfârșitul anilor 1980 ai secolului trecut și până în prezent pe problema limba română *versus* „limba moldovenească" atestă o confruntare dură dintre adepții vechiului stereotip, care recunosc „limba moldovenească" drept o limbă deosebită de limba română și consideră că această denumire trebuie să fie menținută în continuare pentru RM, și adepții care recunosc că numele corect al limbii este limba română. Și dacă adepții ultimului curent operează cu argumente științifice, de ordin lingvistic și istoric, adepții celuilat curent, așa-numiții moldoveniști, foloseau în materialele publicate un vocabular vulgar, ofensator și intolerant, falsificau sursele istorice și lingvistice. Mai mult chiar, ei se străduiau să creeze o imagine negativă statului România și poporului român. Apelarea la aceea că în perioada sovietică cercetătorii utilizau sintagma „limba moldovenească" și demonstrau că o asemenea limbă există, nu este un argument pentru a demonstra existența reală a „limbii moldovenești". Savanții erau nevoiți să scrie așa, să se adapteze la cerințele regimului totalitar, care acționa conform principiului *divide et impera* și se străduia să creeze o „națiune moldovenească" și o „limbă moldovenească", deosebită de națiunea și limba română, pentru a evita mișcări separatiste în republică și pretenții teritoriale din partea României. Examinarea materialelor publicate în presa periodică atestă că unii dintre cei mai zeloși apărători ai „limbii moldovenești" și „identității moldovenești" erau așa-numiții „moldoveni internaționaliști", înregimentați în partidul comuniștilor și în alte partide de centru-stânga, în diferite asociații, declarate culturale și științifice și care, de regulă, majoritatea dintre ei, nu cunoșteau această limbă. Această stare de lucruri ar explica de ce după istorica decizie a Parlamentului din 16 martie 2023, M. Zaharova, purtătorul de cuvânt al Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse, a manifestat o „grijă" enormă față de „limba moldovenească".